

ANETTA BOGUSŁAWA STRAWIŃSKA

DOI: <https://doi.org/10.18290/rh23716.23>

O JACKA KACZMARSKIEGO JĘZYKOWYCH KREACJACH ŚWIATA TRANSCENDENTNEGO I CZŁOWIEKA WOBEC *SACRUM*

Izabela Kępka. *Językowe kreacje świata transcendentnego i człowieka wobec „sacrum” w poezji Jacka Kaczmarskiego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2021, ss. 227. ISBN: 978-83-8206-286-1.

Profesor Uniwersytetu Gdańskiego Izabela Kępka to ceniona w gronie krajowych językoznawców diachronistów badaczka języka religijnego (modlitw, pieśni, kazań, rozważań)¹ zatrudniona w Zakładzie Historii Języka Polskiego, Dialektologii i Onomastyki UG. Autorka – znana z precyzji słownej i analitycznej wnikliwości, finezyjnej misterności oraz staranności w doborze materiału ilustracyjnego – oddaje w ręce czytelnika intrygujący i wieloaspektowy opis języka wyśpiewanej² poezji Jacka Kaczmarskiego³, określanego mianem autora „*Murów*”/barda opozycji/barda „Solidarności”/barda prawicy/sztandarowego twórcy niezależnej kultury czasów komu-

Dr ANETTA BOGUSŁAWA STRAWIŃSKA – Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Filologiczny, Kolegium Językoznawstwa, Katedra Stylistyki i Lingwistyki Antropologicznej; adres do korespondencji: pl. Niezależnego Zrzeszenia Studentów 1, 15-420 Białystok; e-mail: a.strawinska@uwb.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8401-3068>.

¹ Badaczka jest znana w środowisku rodzimych specjalistów z zakresu lingwistyki również jako autorka monografii zatytułowanej *Modlitewniki Kalwarii Wejherowskiej (1785-1901) – słownictwo i frazeologia*; rozprawy wspartej wynikami badań zawartymi w (obronionej w 2000 r.) pracy doktorskiej nt. *Język modlitewników Kalwarii Wejherowskiej z lat 1785-1901* napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Edwarda Brezy. Zainteresowania badawcze Autorki recenzowanej monografii nie ograniczają się wyłącznie do przywoływanej wyżej wąskiej specjalizacji. Obejmują również zagadnienia szeroko pojętego polskiego języka propagandy (więcej zob. „Dr hab. Izabela Kępka, prof. UG”). Pełen wykaz publikacji Badaczki znaleźć można w Bazie Wiedzy Uniwersytetu Gdańskiego („Publikacje osoby – Izabela Kępka. Baza Wiedzy UG”).

² Jacek Kaczmarski perfekcyjnie opanował sztukę łączenia słów i muzyki. Krzysztof Gajda poezji i piosenkom Kaczmarskiego nadaje status „szczególnych” i sytuuje na pograniczu obu (dosyć różnych, a jednak bliskich) sobie sztuk (*Jacek Kaczmarski w świecie tekstów* 273).

³ Jacek Kaczmarski, syn Janusza Kaczmarskiego (malarza i recenzenta sztuki, przez wiele lat piastującego funkcję prezesa Zarządu Głównego Związku Polskich Artystów Plastyków) i Anny

nizmu⁴/piewcy polskości⁵/„pieśniarza politycznego” (Kozioł, „Jacek Kaczmarski (22.03.1957—10.04.2004)”), geniusza piosenki literackiej⁶/„mówiącego literaturą”⁷/ swoistego fenomenu w przestrzeni poezji śpiewanej⁸. Piosenka, gatunkowo przyporządkowana do sfery rozrywki – jak dowodzi w swoich interdyscyplinarnych badaniach Krzysztof Gajda⁹ – nie najlepiej znosi duże natężenie sensów oraz zawilóści poetyckiego języka. Trudna jednak do uchwycenia magia, talent i siła artystycznej osobowości sprawiły, że Jacek Kaczmarski stał się jednym z najważniejszych twórców kultury niezależnej czasów PRL¹⁰. Niejako wbrew woli artysty¹¹ powstało, trochę przewrotnie – przywołując

---

Trojanowskiej-Kaczmarskiej (malarki, pedagoga i historyka sztuki) – to poeta, pieśniarz, autor wierszy i tekstów piosenek; absolwent Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Kaczmarski to również prozaik. Powieści Kaczmarskiego, jak pisze Paweł Kozioł, są wciąż dziedziną jego twórczości, która pozostaje niedoceniona, zwłaszcza te utwory, które wykorzystywały wątki autobiograficzne: *Autoportret z kanałią*, *Plaża dla psów*, *O aniołach innym razem*, *Napój Ananków* („Jacek Kaczmarski (22.03.1957–10.04.2004)”).

⁴ Kaczmarski zadebiutował na profesjonalnej scenie w 1976 r., a więc w momencie, gdy kultura niezależna zyskiwała wymiar instytucjonalny. Pierwszym publicznym występem był udział w eliminacjach Studenckiego Festiwalu Piosenki. Kaczmarski, w duecie z Piotrem Gierakiem, zdobył jedną z głównych nagród w 1977 r. Rok później już samodzielnie otrzymał Grand Prix.

⁵ Autorskie utwory Kaczmarskiego to śpiewane eseje lub felietony poświęcone tematyce aktualnej jemu i współczesnym odbiorcom – przede wszystkim wolnościowej.

⁶ Większość utworów napisanych w ciągu 30 lat trwania kariery artystycznej Kaczmarskiego to poetyckie i muzyczne mikroświaty. Z danych oficjalnych (pochodzących z biografii poety) wynika, że stworzył ponad 500 piosenek. Niektórzy badacze przypisują mu autorstwo nawet 650 tekstów. To materiał imponujący jak na autora, który zmarł w wieku 47 lat.

⁷ Rozpatrywane całościowo tworzą spójny opis świata takiego, jaki postrzegał i rozumiał poeta; świata, w którym ironia i patos, sentymentalizm i tragizm, komizm i liryzm przeplatają się wzajemnie.

⁸ Niezaprzeczalnie jedną z przyczyn wyjątkowej pozycji Kaczmarskiego jako pieśniarza jest ogromna spuścizna, jaką po sobie pozostawił. Utwory Kaczmarskiego to indywidualne słowno-muzyczne dzieła sztuki. Autor, jako wykształcony polonista, swobodnie bawił się konwencjami przez odwoływanie się w tytułach do licznych gatunków literackich, takich jak np. bajka, limeryk, przypowieść, epitafium czy litania.

⁹ Zob. więcej: „Prof. UAM dr hab. Krzysztof Gajda”. Badacz analizuje teksty piosenek Kaczmarskiego „ze względu na ich warstwę językową, uruchamiając warsztat literaturoznawcy” (Gajda, „Jacek Kaczmarski – między pokoleniami” 16).

¹⁰ Krzysztof Gajda udowadnia, że piosenki Jacka Kaczmarskiego z założenia były orężem w walce nie tyle z władzą PRL, ile z propagowanym oficjalnie modelem kultury masowej. Dla władz komunistycznych ten typ kultury stanowił „wygodną namiastkę prawdziwej sztuki. Telewizja, która w latach sześćdziesiątych trafiła pod strzechy, a w następnej dekadzie stała się sprawnym narzędziem propagandowym, miała wyeliminować kulturę bogatej tradycji. Historyk Ryszard Terlecki komentuje: „Większość społeczeństwa zdecydowanie odwróciła się od przeszłości. Pojawiła się zaszczepiona pogarda dla tego, co było pamiątką po minionych pokoleniach, co należało do historii narodu. Ludzie bez żadnej refleksji, bez żadnego żalu rozstali się z dorobkiem pokoleń” (Gajda, „Jacek Kaczmarski – między pokoleniami”).

¹¹ W kreacji artystycznego wizerunku Kaczmarski kierował się – być może nieco kokieteryjnie – zasadą: nie dać się za dobrze poznać (więcej: Kaczmarski, *Autoportret z kanałią*).

Urszulę Sokólską – studium „piękne i mądre, którego w polskiej literaturze naukowej zdecydowanie brakowało” („Z recenzji prof. dr hab. Urszuli Sokólskiej”). Przywoływana monografia dotycząca kreacji Boga, anioła i diabła, nieba i piekła oraz człowieka wobec *sacrum* w twórczości J. Kaczmarskiego – niewątpliwie jednego z najwybitniejszych autorów tekstów i kompozytorów piosenek w XX wieku – w znaczący, respektujący ideę samego artysty, sposób wpisuje się w nurt badań nad szeroko rozumianą sztuką poszukującą walorów uniwersalnych w kulturowym dziedzictwie kręgu śródziemnomorskiego i polskiej tradycji¹². Sam Kaczmarski taki właśnie kierunek interpretacji wyrażał *expressis verbis*: „(...) poprzez ciąg skojarzeń i odczytywania szyfrów, kodów kulturowych paru tysięcy lat historii cywilizacji śródziemnomorskiej, mogą przeprowadzić ciągłość myśli i odczuwania od cywilizacji antycznej do siebie samego, czyli do dzisiaj. I na tym się zasadza moja główna idea sztuki, w czym – jak się okazuje – jestem szalenie odosobniony, choć dla mnie to jest dosyć oczywiste” (cyt. za: Gajda, *Jacek Kaczmarski w świecie tekstów* 309).

Sztuka była w odczuciu Kaczmarskiego pomostem między epokami, dyscyplinami i konwencjami. Historia umożliwiała poecie „czytanie” współczesności. „(...) Zawsze starał się wpisywać doświadczenie jednostki w doświadczenie społeczeństw, a doświadczenie społeczeństw w jakieś szersze doświadczenie historyczne” (Gajda, „Wstęp do książki”). Umiejętności stylizatorskie ułatwiały Kaczmarskiemu, jak dowodzi Paweł Kozioł, „odnoszenie się do historii kultury, mówienie o przeszłości głosem możliwie do niej zbliżonym, a zarazem współczesnym” („Jacek Kaczmarski (22.03.1957–10.04.2004)”). Kaczmarski był zanurzony w klasycznym modelu kultury. W wielu utworach odwoływał się do tekstów poetyckich: Mikołaja Reja, Adama Mickiewicza, Cypriana Norwida, Kazimierza Wierzyńskiego, Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, Czesława Miłosza, Zbigniewa Herberta oraz prozaików, głównie pozytywistów: Bolesława Prusa, Henryka Sienkiewicza. Malarstwo (zwłaszcza okresu oświecenia i romantyzmu) także twórców holenderskich (Pietera Bruegla Starszego i Hieronima Boscha) było, oprócz literatury, jednym z najczęściej przywoływanych źródeł kulturowych. Za pomocą słów i muzyki „(co zyska ostateczny kształt piosenki) maluje dzieło na nowo, idąc tropem wyznaczonym przez pierwowzór. Poszukując językowych ekwiwalentów opisuje nie tylko fabularną zawartość obrazu, lecz stara się włączyć w proces jego tworzenia, uaktywniając synestezyjne możliwości języka poetyckiego” (Gajda, *Jacek Kaczmarski w świecie tekstów* 135).

Jednym z istotnych elementów tak pojmowanego świata sztuki jest dla Kaczmarskiego Bóg. W wyobraźni poety zarówno Bóg, jak i szatan, aniołowie, Adam i Ewa, Hiob, Chrystus, Gabriel, Jakub, także Prometeusz czy Odys funkcjonują jako „postaci ze świata literackiego mitu, bohaterowie pradawnych opowieści, kryjących w sobie mądrość i prawdę o funkcjonowaniu świata. Dzięki nieustannej aktualizacji współtworzą kod kulturowy, który dla Kaczmarskiego stanowi klucz do porozumienia z odbiorcą” (Gajda, „Wstęp do

¹² Tezę tę potwierdzają prace m.in. literaturoznawcy Krzysztofa Gajdy (*Jacek Kaczmarski w świecie tekstów*) czy socjologa Mariana Golki (*Socjologia artysty nowożytnego*).

książki”). Właśnie ów motyw biblijny, szerzej – mitologiczny, a nawet religijny, jako jeden z ważniejszych aspektów kulturowych składających się na wyrazisty profil światopoglądowy Kaczmarek, jest przedmiotem drobiazgowych, formułowanych z archeologiczną ostrożnością analiz w recenzowanej monografii. Celem badań o charakterze empirycznym I. Kępkę, co podkreśla Autorka we „Wstępie”, jest ukazanie językowej kreacji świata transcendentnego: Boga, aniołów, diabłów, przestrzeni nieba i piekła, a także wzajemnych relacji człowiek–*sacrum* w utworach poetyckich Kaczmarek zebranych w wydanej pośmiertnie *Antologii poezji* (Kępka 10). Sposób, w jaki Kaczmarek reinterpretuje mity utrwalone w kulturze, świadczy o jego humanizmie i „antropocentrycznej perspektywie postrzegania rzeczywistości” (Gajda, *Jacek Kaczmarek w świecie tekstów* 99). Kaczmarek nie neguje¹³ istnienia Boga, lecz wadzi się z Nim (i nierzadko z Jego ziemskimi namiestnikami), zawsze zaś jest to spór oparty o wyrazistą hierarchię wartości. Człowiek, jego prawo do życia i wolności zostają postawione ponad wymagającą rytuałów religijnością. Początkowo starotestamentowy Bóg był w tej twórczości utożsamiany z bezwzględny władcą, przyrównywanym do świeckich tyranów, a urządzenie raju według wizji Kaczmarek odpowiadało regułom totalitarnego ustroju (zob. Gajda, „Wstęp do książki”). Najbardziej nasycony mitami kultury, kultury judeochrześcijańskiej okazał się apokryficzny program *Raj*, skomponowany z utworów napisanych przez Kaczmarek w latach 1978-1980 i wzbogacony wierszami Zbigniewa Herberta, takimi jak: „Sprawozdanie z raju”, „Przesłuchanie anioła”, „U wrót doliny” (zob. więcej: Gajda, *Jacek Kaczmarek w świecie tekstów* 87). *Raj*, jak zauważa I. Kępka, „jest programem o spójnym i konsekwentnym planie artystycznym, ukazującym (w porządku biblijnym) historię świata od jego stworzenia po Apokalipsę” (78). Postawa autora *Raju* wobec Stwórcy jest jednoznaczna. Kaczmarek „stawia Boga i jego boskość w stan oskarżenia” (za: Gajda, *Jacek Kaczmarek w świecie tekstów* 89), ukazuje Go jako „odsakralizowanego despotę otaczającego się sztuczną czcią” (Gajda, *Jacek Kaczmarek w świecie tekstów* 90), „obdarza (...) przywarami, wadami, ludzkimi słabościami, by go odmitologizować” (Gajda, *Jacek Kaczmarek w świecie tekstów* 92). W przeświadczeniu Moniki Ariadny Siedleckiej „(...) we wcześniejszej fazie twórczości [Kaczmarek – dop. A.B.S.] nawiązania do tematyki biblijnej, krytyka boskiego porządku i ukazywanie Boga jako despoty narzucały odbiór według politycznego szyfru” („Jacek Kaczmarek w świecie tekstów...” 270). Taki obraz wspierał ideowy sprzeciw Kaczmarek wobec PRL-u. Zubązał jednak wymowę egzystencjalną jego twórczości. W dojrzalszych tekstach akcenty zostały przesunięte w sferę filozoficzno-swiatopoglądową; autentyczna religijność pojawia się jako poszukiwany przez poetę, acz zagubiony we współczesnym, akulturowym chaosie, aspekt porządkujący życie społeczne. Stąd troska o kondycję ludzkości, która zatraciła wiarę w magiczną moc opowieści religijnych (zob. Gajda, „Wstęp do książki”). Wątki metafizyczne, zagadnienia wiary i duchowości w twórczości

¹³ Niezgoda Kaczmarek na współuczestniczenie w religijnej wspólnoty nie pociąga za sobą negacji etyki chrześcijańskiej (Gajda, „Wstęp do książki”).

Kaczmarek są obecne mniej więcej w stu piosenkach (by przywołać statystykę Gajdy). Stanowi to około dwadzieścia pięć procent całego repertuaru poety-pieśniarza (Gajda, „Jacek Kaczmarek – między pokoleniami”). Analiza językowej kreacji świata transcendentnego i człowieka wobec *sacrum* autorstwa I. Kępki jest więc umotywowana i ważna. Istotne, z perspektywy badań nad twórczością Kaczmareka, postępowanie badawcze Autorka podporządkowała dwóm zasadniczym celom. Zadania, jakie badaczka podjęła, to: pokazanie repertuaru środków językowych, stanowiących idiolekt poety służący mu do opisanie światów boskiego i ludzkiego oraz zaprezentowanie konceptualizacji tych wymiarów i ich wzajemnych relacji. Zamierzenia te – oparte głównie na teorii lingwistyki kulturowej¹⁴ – w pełni udało się zrealizować. Badaczka prezentuje spojrzenie hermeneutyczne łączące interpretację z rozumieniem tekstów, spajające nurt literacki i lingwistyczny.

Główne części pracy dotyczą kolejno: konceptualizacji Boga, następnie anioła i diabła, wreszcie nieba i piekła oraz człowieka wobec *sacrum* w utworach poetyckich Kaczmareka. W rozdziale poświęconym charakterystyce idiolektalnej kreacji Boga Autorka stereotypowe, ugruntowane w języku i kulturze kategorie antropologiczne typu: Bóg-Stwórca, Bóg-Król, Bóg-Sędzia, Bóg-Ojciec wzbogaciła o nowe – Bóg samotny, Bóg nietypowy (bo miłosierny); Bóg-przyjaciel stworzenia; taki jak człowiek. Zdaniem I. Kępki: „Ta wielowymiarowa kreacja Boga w poezji Jacka Kaczmareka ma wpływ na konceptualizację całego świata – zarówno tego transcendentnego, jak i ziemskiego oraz wszelkich bytów, które powołał do istnienia Stwórca” (69).

Niezwykle interesujące, czasem wręcz zaskakujące, są konceptualizacje zawarte w dwóch rozdziałach recenzowanej monografii: „Anioł i diabeł” (71-92)¹⁵ oraz „Niebo (raj) i piekło” (93-134). Zarówno postaci transcendentne, tzn. anioł i diabeł, jak i miejsce ich przebywania, dokładniej: niebo i piekło, generalizując są dalekie (co zresztą wydaje się dość typowe dla twórczości Kaczmareka) od stereotypowych wyobrażeń. To zatem Bóg „udziałowiec kantoru” (Kępka 183), wykorzystujący lęk do swoich manipulacyjnych działań¹⁶; anioł „robi coś od święta” (Kępka 79); eden „jest w człowieku, (...) to osobisty, indywidualny raj” (Kępka 104); piekło to „wspólnota potępionych”, „przestrzeń otwarta, pozbawiona wszelkich granic, bram, zakazów” (Kępka 119), „w której szatan jest co prawda jej panem, ale jednocześnie dzieli się władzą, ponieważ pozwala współtworzyć potęgę” (Kępka 109). Jest także – dowodzi badaczka – piekło ziemskie, tj. przestrzeń, której z jednej strony „pomysłodawcą i reżyserem jest Bóg znudzony własną samot-

¹⁴ Konceptcje językoznawstwa kulturowego przedstawiali już w latach 90. XX wieku m.in. Jadwiga Puzyńska i Jerzy Bartmiński. W tego typu propozycje hermeneutyczne doskonale wpisują się także projekty Janusza Anusiewicza, Krystyny Pisarkowej czy Renaty Grzegorzczakowej.

¹⁵ Konceptualizacje współgrają z ustaleniami ks. Wiesława Przyczyny i Kaliny Wojciechowskiej, poddających nazwy: *szatan* i *święty* oglądowi z poziomu: biblijnego, teologicznego i leksykograficznego („Nazwy własne w języku religijnym” 187-199).

¹⁶ Kępka dowodzi, że strach to siła destrukcyjna; przyczyna słabości ludzi (...) przynosząca jednocześnie Bogu uspokojenie (194).

nością” (Kępka 117), z drugiej zaś człowiek („taki jak Bóg”) – twórca piekła mroczniejszego, straszniejszego niż to pierwotne, metafizyczne (Kępka 117). W obrębie piekła ziemskiego – co unaocniają analizy I. Kępki – współfunkcjonuje niejako piekło „indywidualne – piekło samotności – piekło zapomnienia” (Kępka 134). Niestampowa jest także koncepcja szczęścia. Z kart poezji Kaczmarekiego wynika, że człowiek naprawdę „szczęśliwy nie szuka Boga” (Kępka 182).

Fascynacja Kaczmarekiego transcendencją, siłami nadprzyrodzonymi, mistycznymi, złymi i dobrymi mocami – dowodzi I. Kępka w monografii – wiąże się wyłącznie z ich związkiem z człowiekiem, „który wyznacza uniwersum poety. (...) To właśnie w człowieku, według Kaczmarekiego, zamknięte są wszystkie tajemnice wszechświata, co wynika m.in. z dualizmu istoty ludzkiej, składającej się z ciała i duszy” (135). Niezwykle skomplikowana konceptualizacja człowieka postapokaliptycznego wobec *sacrum* zbudowana w poezji Kaczmarekiego na dramatycznym pytaniu retorycznym: „gdzie mój ongiś raj”¹⁷, konotującym obraz bezradności osamotnionego człowieka, a także wszechogarniającej i obezwładniającej pustki, została w pracy I. Kępki ujęta z różnych perspektyw. W efekcie zabieg ten doprowadza do tego, że czytelnik otrzymuje wielowymiarowe studium precyzujące relacje łączące oba światy – doczesny i transcendentny.

Prezentowaną dysertację wzbogacają analizy środków językowych, głównie metafor, porównań, symboli, oksymoronów, antytez, neologizmów i neoseantyzmów służących Kaczmarekiemu do idiolektalnej kreacji świata oraz precyzyjne definicje pojęć i wskaźników wykorzystanych do opisu świata doczesnego i transcendentnego będących przedmiotem analiz, jak również jednoznaczne ustalenia dotyczące metod, technik i narzędzi, za których pomocą badanie zostało zrealizowane.

Książka Izabeli Kępki jest cenna, w moim odczuciu, z co najmniej dwóch powodów. Po pierwsze, wypełnia lukę w badaniach nad dorobkiem Kaczmarekiego¹⁸. Po drugie, prezentuje ten rodzaj działalności naukowej, która uwzględnia również odbiorcę niefachowca. Książkę czyta się z przyjemnością, głównie ze względu na jasność i przejrzystość wywodu. Natomiast miłośnicy polszczyzny oraz entuzjaści twórczości Kaczmarekiego i fani piosenek artysty znajdą tu obszerny materiał ilustracyjny z komentarzami ułatwiającymi zrozumienie niełatwych, zwłaszcza z perspektywy współczesnego młodego odbiorcy, treści. Praca, w co nie wątpię, znajdzie uznanie szerokiego grona czytelników zarówno w kraju, jak i wśród Polonii mieszkającej w różnych częściach świata, w której kręgach twórczość poety cieszy się niesłabnącym uznaniem. Piosenki Kaczmarekiego

¹⁷ Kępka na to pytanie odpowiada słowami poety: „Raj jest w człowieku – raj bez granic, gdzie spokojny słyszy krwi i myśli rytm, ale jest to już raj bez Boga” (196), bez Boga samotnego i znudzonego wiernopoddańczą postawą człowieka, z pozoru równego Bogu, w pełni uznającego jego hegemonię (140-169).

¹⁸ Owe niedostatki badawcze Autorka dostrzegła i ze znanostwem zanalizowała. Nie dublując przy tym prac poprzedników, co więcej – rozwijając niejako (rozpatrując z innej perspektywy) problemy wielokodowości słowa (materiału, z którego są utkane erudycyjne piosenki Kaczmarekiego), o których w odniesieniu do reguł gatunku pisali wcześniej m.in. Edward Balcerzan, Anna Barańczak, Michał Głowiński, Andrzej Hejmej czy Małgorzata Krzysztofik.

przetrwały bowiem w zbiorowej pamięci i utrwaliły się jako głos pokolenia stanu wojennego, komentarz do czasów schyłkowego peerelu, protest wobec rzeczywistości stanu wojennego, dementi obserwowanej rzeczywistości lat osiemdziesiątych XX wieku. Fenomen tekstów piosenek Kaczmarek, co jest bezdyskusyjne, polega na zróżnicowaniu poziomów przekazu. Są one atrakcyjne nie tyle dla erudytów, ile dla tych słuchaczy, którzy „z różnych powodów nie mają ochoty, nie mogą, nie potrafią oddawać się pogłębionej refleksji, lecz traktują tę twórczość jako ciekawe i mądre opowieści o ludzkim życiu, o życiu narodów i cywilizacji, o miłości i śmierci, przyjaźni i nienawiści. (...) Przed obliczem poezji wszyscy stają równi – każdy może zabrać coś dla siebie, tyle ile zdoła udźwignąć jego rozum, dusza, serce” (Gajda, „Jacek Kaczmarek – między pokoleniami”).

Treściami przecież ponadczasowymi, nieprzemijalnymi twórczość tego artysty jest wypełniona. Kaczmarek wielokrotnie tezę tę eksponował. W wieku XXI poeta-pieśniarz-bard jest traktowany, zgodnie z przesłaniem, jako „artysta uniwersalny”. W społecznej świadomości współczesnych Polaków bowiem filtr ogólnoludzki zwyciężył nad politycznym. Szyfr polityczny, dziś coraz mniej istotny – jak prognozuje Gajda – za kilka pokoleń nie będzie odgrywał żadnej roli i straci znaczenie. „Pozostanie przekaz społeczny, egzystencjalny, historyczny – czyli to, co prawdziwe, ponadczasowe” (Gajda, „Jacek Kaczmarek – między pokoleniami”). Prawdziwa zaś istota „uprawiania” sztuki – zdaniem Kaczmarek (który utożsamiał się z romantycznym modelem artysty: tułacza, lino-skoczka, lirnika czy tajemniczego wróżbity – nie artysty salonowego) polega na „uczciwości wobec siebie samego i wobec odbiorców, bez względu na świadomość porażki wkal-kulowanej w tę relację” (zob. więcej: Gajda, *Jacek Kaczmarek w świecie tekstów* 45-46).

Zgodnie z ogólnie przyjętą procedurą recenzowania przedstawiany artykuł recenzyjny składa się z dwóch partii: informacyjnej oraz szczegółowej, obserwacyjno-opiniodawczej. Celem części opisowo-sprawozdawczej była prezentacja recenzowanej pracy i opis jej zawartości oraz przedstawienie zasadniczych aspektów badawczych podnoszonych przez Autorkę w jej unikatowej dysertacji. W partiach analitycznych natomiast zawarte zostało omówienie sposobu dowodzenia oraz zaprezentowane argumenty przemawiające za oryginalnością przywoływanej monografii na tle istniejącego stanu badań dotyczących poezji Kaczmarek. Podjęta przez Autorkę monografii próba drobiazgowego, rzetelnego opisu zagadnień trudnych, często dyskusyjnych z pewnością zostanie doceniona przez czytelników tej monografii – zarówno znawców, jak i wszystkich tych odbiorców, którzy są zdeterminowani do podwyższania swoich kompetencji.

BIBLIOGRAFIA

- „Dr hab. Izabela Kępka, prof UG”. fil.ug.edu.pl/strona/15301/prof_ug_dr_hab_izabela_kepka. Dostęp 15.05.2022.
- Gajda, Krzysztof. *Jacek Kaczmarski w świecie tekstów*. Wydawnictwo Poznańskie, 2003.
- Gajda, Krzysztof. „Jacek Kaczmarski – między pokoleniami”. www.fundacja-kaczmarski.org/index.php?tresc=wspomnienie-gajdy1. Dostęp 15.05.2022.
- Gajda Krzysztof, „Wstęp do książki”. www.kaczmarski.art.pl/media/prace-naukowe-o-jacku-kaczmarskim/jacek-kaczmarski-w-swiecie-tekstow/. Dostęp 16.05.2022.
- Golka, Marian. „Socjologia artysty nowożytnego”. *Ars Nova*, 2012. repozytorium.amu.edu.pl:8080/bitstream/10593/14293/1/Marian%20Golka%20-%20Socjologia%20artysty%20nowo%20C%205%20BCytnego.pdf. Dostęp 15.05.2022.
- Kaczmarski, Jacek. *Autoportret z kanałią*. Wydawnictwo Wodnika, 1994.
- Kaczmarski, Jacek. „Autoportret z kanałią”. zs7tychy.pl/dumni/kaczmarski.pdf. Dostęp 15.05.2022.
- Kaczmarski, Jacek. *Napój Ananków*. Oficyna Wydawnicza „Volumen”, 2003.
- Kaczmarski, Jacek. *O aniołach innym razem*. Oficyna Wydawnicza „Volumen”, 1999.
- Kaczmarski, Jacek. *Plaża dla psów*. Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 1998.
- Kępka, Izabela. *Modlitewniki Kalwarii Wejherowskiej (1785 – 1901) – słownictwo i frazeologia*. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2005.
- Kozioł, Paweł. „Jacek Kaczmarski (22.03.1957–10.04.2004)”. culture.pl, marzec 2011. www.kaczmarski.art.pl/. Dostęp 15.05.2022.
- „Prof. UAM dr hab. Krzysztof Gajda”. amu.edu.pl/universytet/wyszukiwarka-pracownikow/osoba?id=10000685&alias=Krzysztof-Gajda. Dostęp: 15.05.2022.
- Przyczyna, Wiesław, i Kalina Wojciechowska. „Nazwy własne w języku religijnym”. *Nazwy własne w języku i społeczeństwie*, red. Mariusz Rutkowski, Agata Hącia, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2021, ss. 187-199.
- „Publikacje osoby – Izabela Kępka. Baza Wiedzy UG”. Baza Wiedzy Uniwersytetu Gdańskiego. repozytorium.bg.ug.edu.pl/info/author/UOGfde2b12a2eac4aa1b19b687fb9b5f602/?r=publication&tab=publications&sort=&lang=pl. Dostęp 15.05.2022.
- Siedlecka, Monika A. „Krzysztof Gajda, *Jacek Kaczmarski w świecie tekstów*. Poznań 2003, ss. 360” [art. rec.]. *Pamiętnik Literacki*, z. 1, 2008, ss. 267-274.
- „Z recenzji prof. dr hab. Urszuli Sokólskiej”. wydawnictwo.ug.edu.pl/produkt/jezykowe-kreacje-swiatea-transcendentnego-i-czlowieka-wobec-sacrum-w-poezji-jacka-kaczmarskiego/. Dostęp: 15.05.2022.